

Sök

Meny

Kakor på scb.se

På SCB använder vi kakor för att webbplatsen ska fungera och för mätning så att vi vet hur den används. Mätningarna används för att göra förbättringar i innehåll, design och upplevelse.

[Acceptera alla kakor](#)[Hantera kakor](#)

[Hem](#) / [Våra tjänster](#) / [Index](#) / [Att använda index i avtal](#) / Fördjupad information om indexreglering

Öppna data	+
Beställa data och statistik	+
Index	-
Att använda index i avtal	-
Prisindex från SCB	
Kostnadsindex från SCB	
Fördjupad information om indexreglering	
SCB:s arkiv	+
Kalendarium	+
Px-program	+

 [Lyssna](#)

Fördjupad information om indexreglering

Syfte med prisreglering

Köpkraftsbaserad kompensation

Syftet med en prisreglering är ofta väl preciserat. Om det föreskrivs att till exempel ett underhållsbidrag skall indexjusteras så att dess realvärde förblir oförändrat, är syftet med justeringen följaktligen att bidraget skall representera en oförändrad konsumtionsnivå (köpkraft). Stiger priserna under en viss period med säg 5 procent, måste bidraget också öka med samma procenttal för att det ska ha samma värde för mottagaren som i början av perioden.

Kompensationsprincipen är i detta fall enkel. Man önskar ett skydd mot värdeminskning till följd av stigande priser. Vi kan kalla denna princip för **köpkraftsbaserad kompensation**.

Kronans köpkraft uttrycker penningvärdet. Ju mer man kan köpa för en krona, desto högre är penningvärdet. I dagligt tal menas med penningvärdeförändring hur kronans värde förändras med hänsyn till konsumentprisernas utveckling, vilket mäts av konsumentprisindex (KPI).

Riskbaserad kompensation

Vid affärsavtal är emellertid syftet med indexregleringen inte så enkelt och anledningarna är flera.

Köparen önskar till exempel att indexklausulen ifråga inte ska kompensera leverantören för alla hans pris- och kostnadsökningar utan kanske enbart för sådana (allmänna) kostnadsökningar som han själv inte kan påverka.

Köparen kan till exempel hävda att säljaren redan i offerten bör gardera sig mot stigande priser. Om priset likväl indexregleras, kan reglerna för vilken kompensation som skall utgå bestämmas så att de skall täcka en prisökningsrisk som å ena sidan säljaren inte (helt) vill bära, och som å andra sidan köparen inte helt är villig (inte är ovillig) att ta på sig.

Index kan i dessa sammanhang fungera som en metod att fördela risk för ökade priser som kan sägas ligga mellan de ytterligheter som bestäms av det fasta priset och löpande räkning. Fast pris innebär ju att avtalat pris ligger stilla under den period avtalet omfattar. Leverantören bär alltså hela risken om priserna stiger. Vid löpande räkning kan leverantören genom prisändring erhålla ersättning för samtliga kostnader. Vi kan kalla denna indexregleringsprincip för **riskbaserad kompensation**.

Säljaren kan ha krav på ersättning som ger honom oförändrad köpkraft i någon mening och detta kan han få antingen med index eller genom att han själv i anbudet garderar sig för kommande prisstegringar eller av en kombination av dessa metoder.

Är indexregleringar inflationsdrivande?

Indexreglering av priser används framför allt i situationer där produktionen antingen är långvarig eller påbörjas efter avtalstidpunkten. Man ska alltså träffa ett avtal som löper längre än man rimligen kan överblicka prISRörelserna. Indexreglering blir då en metod som underlättar avtalsuppgörelsen.

Det är självfallet omöjligt att säga om indexreglerat slutpris blir högre eller lägre än ett från början bestämt pris. Betingelserna kan vara sådana att säljaren först genom mycket höga riskpåslag är beredd att acceptera ett fast pris. I sådant fall är det troligt att det indexreglerade priset blir lägre. Ett indexreglerat pris skulle alltså leda till ett mer rättvist avtal mellan säljaren och köparen.

Index används på något olika sätt. Ta till exempel produktionen av byggnader, broar och liknande, där ligger produktionen ganska långt efter avtalstidpunkten. Varje sådan produktion är (delvis) unik, i varje fall inte repetitiv. I ett annat fall skall avtal träffas om såg renhållningstransporter. Då index används i detta fall blir syftet inte bara att eliminera eller fördela olika risker, utan kanske först och främst ett sätt att förlänga avtalsperioden. I stället för att träffa avtal med fasta priser under en begränsad period och därefter återuppta nya prissförhandlingar, så kan avtalet indexregleras från början för en längre period, varvid tidskrävande förhandlingar undviks. Index blir då ett alternativ till parternas egna priskalkyler.

Använd på detta sätt, blir index också en prissättningsmetod snarare än ett riskfördelningsinstrument. Eftersom ett prisindex skall mäta faktiskt uttagna priser, kan en vidsträckt sådan användning av index leda till cirkeleffekter och därmed vara inflationsdrivande.

En förklaring till att index ibland används på detta sätt kan vara att officiella indexserier beräknas som "helt sanna". Stora ansträngningar läggs ner på att indexserierna ska bli så tillförlitliga som möjligt, men i det enskilda fallet får emellertid index alltid betraktas som en schablon och är inte någon fullgod ersättning för företagarens egna priskalkyler.

Vad ska indexregleras?

Indexreglering kan ske utifrån kostnadssidan eller utifrån priser på färdiga produkter.

Priser eller kostnader?

Syftet med indexreglering kan som framgår av föregående vara ganska vagt. I affärsavtal kan man tänka sig att kompensationen skall bestämmas av endera:

a) prisutvecklingen på ifrågavarande produkt

b) prisutveckling i allmän mening

c) utveckling av leverantörens samtliga kostnader för att tillverka produkten ifråga

d) utvecklingen av de tillverkningskostnader som leverantören inte kan påverka eller kompensera sig för genom höjning av produktiviteten.

I första alternativet **(a)** tänker man sig att kompensationen ska bestämmas av hur produktpriset förändras på marknaden. Detta innebär att det inte bara är kostnadsutvecklingen som påverkar indexpåslaget utan också till exempel förändringar i priserna som följd av förändrad efterfrågan. Alternativet förekommer endast undantagsvis närmast av det praktiska skälet att index inte redovisas så detaljerat att man kan följa en viss produkt. Köparen kan också ha välgrundad orsak att acceptera en sådan lösning endast om det är så att priserna sätts på en väl fungerande konkurrensmarknad. Hans risktagande inskränker sig då till de prishöjningar som marknaden tillåter företagen att i genomsnitt ta ut.

I alternativ **(b)** kan just syftet vara att leverantören inte ska kompenseras direkt för varje prisförändring för produkten ifråga. De särskilda omständigheterna kanske inte inverkar på priset, utan snarare inverkar mer allmänna inflationstendenser som avspeglar sig i index som innefattar stora sjok av varor och tjänster.

I alternativ **(c)** vill man knyta kompensationen till utvecklingen av tillverkningskostnaderna. Eftersom man knappast kan mäta dessa med officiellt beräknade indextal, får man göra så att man med hjälp av index mäter den sammantagna prisutvecklingen för de insatsvaror, löner, m.m. som används i tillverkningen. En sådan indexkalkyl är ofullständig i den meningen att den inte tar hänsyn till produktivitetens inverkan på priserna. Ur köparens synvinkel kan detta vara ofördelaktigt jämfört med andra regleringsmodeller, eftersom han riskerar att indexpåslaget blir högre än annars. I synnerhet gäller detta om konkurrensen på marknaden tvingar säljaren att låta produktivitetens vinster slå igenom på priserna och inte endast i form av vinstökningar.

Alternativ **(d)** är en variant av alternativ **(c)**. Det kan innebära att endast vissa kostnadslag blir föremål för kompensation, till exempel säljarens köp av råvaror och kostnad för arbetskraft, medan andra kostnadslag behandlas som om de inte förändrades i pris.

Den vanligaste modellen för indexreglering är att kompensationen får bestämmas av prisutvecklingen på några av de kostnadsslag (produktionsfaktorer) som är betydelsefulla för utvecklingen. Detta kan ske med ledning av en av säljaren presenterad produktkalkyl eller dylikt och vanligen kommer då grundpriset att delas upp i en materialdel (råvarudel), och en lönedel och en så kallad fast del som inte blir föremål för indexuppräknig.

Den fasta delen kan i och för sig motiveras med att vissa kostnader, till exempel avskrivningar, reparationer och underhåll av byggnader m.m., normalt är kända vid anbudstidpunkten och därför kan kalkyleras in i anbudet. Förekomst av fast del och storleken på denna är emellertid som nämnts snarare en förhandlingsfråga än ett sätt att söka precisera leverantörens kostnader.

Vem är säljaren?

Vad som ska regleras bestäms också av vem säljaren är. Är denna både tillverkare och säljare eller enbart säljare? Sker tillverkning med inhemska råvaror eller med importerade delar? Importeras produkten ifråga av säljaren?

Det är framför allt viktigt att för val av index ha klart för sig hur valutakurserna påverkar säljarens kostnader och hur index i sin tur påverkas av valutakursförändringar.

Om produkten importeras bestäms kostnadsutvecklingen för säljaren (förutom hans egna försäljningskostnader) av inflationen utomlands, och av kronkursen för valutan ifråga. I detta fall är importkostnaden så dominerande att kompensation måste bestämmas av prisutvecklingen på ifrågavarande produkt eller produktområde, och inte av något av tidigare nämnda sätt att beräkna säljarens kostnader.

Dela sidan:

Aktuell statistik

Statistiknyheter

Nyheter och press

[Publiceringskalendern](#)

Hitta snabbt

[Kontakta oss](#)

[Presskontakt](#)

[Statistikdatabasen](#)

[Lönesök](#)

[Namnsök](#)

[Prisomräknaren](#)

[Kommuner i siffror](#)

Om innehållet

[Om webbplatsen](#)

[Tillgänglighetsredogörelse](#)

[Ordlista](#)

[Om kakor \(cookies\)](#)

[Personuppgifter](#)

Följ SCB

[Bevaka nyheter från SCB](#)

[SCB i sociala medier](#)

Statistikmyndigheten SCB förser samhället med statistik för beslutsfattande, debatt och forskning.